

KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN MUHASEBE TEMELLİ NEDENLERİ BAĞLAMINDA KURUMSAL YÖNETİM VE MUHASEBE MESLEK ETİĞİNİN ÖNEMİ¹

Ahmet GÖKGÖZ^(*)

Özet: Küreselleşen dünyada ortaya çıkan krizler, sadece bir ülkeyi veya bir şirketi etkilememekte, tüm dünyayı az ya da çok etkisi altına almaktadır. Dolayısıyla 2007 yılının ortasında mortgage kredilerinin ödenememesi ile patlak veren küresel finansal kriz birçok ülkeyi etkilemiştir. Söz konusu küresel finansal krizin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden bazıları muhasebenin suiistimale açık bazı kural, mevzuat ve standartlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Muhasebede suiistimale açık bu alanlar firmaların üst düzey yöneticileri tarafından menfaatleri doğrultusunda kullanılmıştır. Bundan dolayıdır ki, küresel kriz ertesinde en çok tepkiyi çeken firmaların üst düzey yöneticileri (CEO) olmuştur.

Bu çalışmada; küresel finansal krizin anatomisi (yapısı) incelenerek krizin muhasebe temelli nedenleri açıklanacaktır. Daha sonra CEO'ların, muhasebedeki esneklikleri menfaatleri doğrultusunda kullanmaya iten ücretlendirme sistemi ele alınacaktır. Son olarak CEO'ları sorumsuz davranmasını önleyeceği düşünülen kurumsal yönetim kavramı ile CEO'ların sorumsuz davranışlarına ortak olan muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerinde uyması gereken değerlerin yer aldığı muhasebe meslek etiği kavramı açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Finansal Kriz, Muhasebe, Kurumsal Yönetim, Muhasebe Meslek Etiği, CEO.

The Importance Of Corporate Governance And Accounting Professional Ethics In The Context Of Accounting Based Causes Of Global Financial Crisis

Abstract: The crises seen in the globalizing world not only affect merely one country or a company but the whole world more or less. Many countries were negatively affected as a result of the global crisis that broke out in the middle of 2007 because of the mortgage loans' not being repaid. The financial crisis had many causes. It is considered that some of the reasons of the crisis were resulted from some laws, legislations and standards of accounting which are open to abuse. These areas of accounting were manipulated by the CEO's of the companies for their self-interests. Hereby, it has become the CEOs of the companies who got the most reaction after the global crisis.

In this study, the accounting based reasons of the crisis will be explained by being analyzed the anatomy of the global financial crisis. Then, the wage determination system that caused the CEOs to manipulate the flexibilities in the accounting will be discussed. Finally; the corporate governance notion (thought to prevent the CEOs' acting irresponsibly), and accounting professional ethics (including the merits to obey for the members of accounting profession who adjusted CEOs' irresponsible acts) will be explained.

Key Words: Global Financial Crisis, Accounting, Corporate Governance, Accounting Professional Ethics, CEO.

¹ Bu makale 8. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda sunulan bildiriden üretilmiştir.

^(*)Öğr. Gör. Dr. Yalova Meslek Yüksekokulu.

I. Giriş

Kriz kavramı iktisat literatüründe, çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran gibi terimlere karşılık gelmekte (Yücel ve Kayoncu, 2010: 54) ve genel bir ifadeyle, işletmelerin mevcut durumunu ve geleceğini etkileyen, hiç beklenmedik bir anda ortaya çıkan, genelde önlem alınmakta geç kalınan (Arıdur, 2011) ve iktisadi işleyişi kısmen ya da tamamen değiştiren kapsamlı sorunlar bütünüdür (Aktaş vd., 2009: 11). Söz konusu kriz kavramından kastedilen ekonomik kriz olup, başka bir açıdan, ekonomide aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise firmaları ciddi şekilde sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması olarak tanımlanabilir (Karacan, 1996: 31).

Ekonomik krizler, finansal krizler ve reel sektör krizleri olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır. Reel sektör krizleri; enflasyon krizleri, resesyon krizleri ve işsizlik krizleri olarak tasnif edilebilir (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 55). Finansal krizler ise ana hatlarıyla; bankacılık, para, dış borç ve sistemik finansal krizler olarak sınıflandırılabilir (Korkmaz ve Tay, 2010: 3). Çalışmanın konusunu oluşturan küresel finansal kriz, bankacılık ve para krizleri kapsamına girdiğinden söz konusu finansal kriz türlerini açıklamak yerinde olacaktır.

Bankacılık krizleri; verilen kredilerin geri dönmemesinden dolayı banka bilançolarının bozulması, ticari kredi vadelerindeki daralma ve reel sektör kredi taleplerindeki düşmeler, vadesiz hesaplardan ani olarak para çekimleri, menkul piyasalardaki ani ve sert dalgalanmalar, finansal sisteme olan güvensizlik ile sermaye erozyonları gibi nedenlerle ortaya çıkan şoklardır (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 55-56). Para krizi ise; hükümetin devalüasyon yapması, döviz kuru rejimini modifiye etmesi, sermaye akımlarını sınırlandırması ya da kısa süreliğine kapatması durumu ile döviz kurunda keskin bir düşüşün olması olarak tanımlanmaktadır (Burkart ve Coudert, 2000: 25).

Ekonomik krizler bazen doğrudan doğruya finans sektöründe (son küresel krizde olduğu gibi) ortaya çıkmakta, bazen de reel sektörde ortaya çıkmakta ve buradan finans sektörüne sıçramaktadır (Can, 2010: 24). Finans sektöründe ortaya çıkan krizler “finansal kriz” adıyla anılmaktadır. Finansal krizleri ortaya çıkaran birçok neden bulunmaktadır. Ancak finansal krizlerin ortaya çıkmasının temelinde, insanların risk almayı sevmesi ve rasyonellik sınırlarını zorlaması yatmaktadır (Kutlay, 2009).

1820 ile 1929 yılları arasında dünyada irili ufaklı 16 tane kriz meydana gelmiştir (Kindleberger, 2004: 353). Bu krizler genel itibarıyla yerel nitelikte olmalarına rağmen, 1929 yılında ABD’de ortaya çıkan Büyük Buhran, o zamana kadar en geniş çaplı kriz olma özelliğine sahiptir (Kindleberger, 2004: 360). Büyük Buhran’dan günümüze büyüklü küçüklü birçok kriz meydana gelmiştir. 1990 Japonya, 1994 Türkiye, 1994-1995 Meksika, 1997-1998 Uzak Doğu Asya, 1998 Rusya ve Brezilya, 2001 Arjantin, 2000-2001 Türkiye ve son olarak 2007-2008 ABD krizleri son zamanlarda meydana gelen krizleri oluşturmaktadır. Söz konusu krizlerin özelliği, diğer krizlerden farklı olarak

daha hızlı yayılması ve daha geniş bir alana etkisi altına almasıdır (Civriz, 2009: 2).

En son 2007-2008 yıllarında ABD’de meydana gelen küresel finansal kriz incelendiğinde kendi içerisinde bir çok nedeni bulunmaktadır. Ancak bu nedenler arasında en çok üzerinde durulan muhasebeden kaynaklanan nedenlerdir. Yani söz konusu kriz bir muhasebe krizi olarak değerlendirilmektedir (Aysan, 2010; Can, 2010: 25). Bu çalışmada son küresel finansal krizin muhasebeden kaynaklanan nedenleri üzerinde durularak çeşitli muhasebe hile ve oyunları ile krizin tetikçisi konumundaki üst yöneticilerin rahat ve keyfi davranmalarını önleyeceği düşünülen “kurumsal yönetim” kavramı açıklanacaktır. Daha sonra üst yöneticilerin sorumsuz davranışlarında ortak olan muhasebe meslek mensuplarının uyması gereken ahlâki değerlerin yer aldığı “muhasebe meslek etiği” kavramı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda küresel finansal krizin muhasebe temelli nedenlerine geçmeden önce küresel finansal krizin anatomisi (yapısı) hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

II. Küresel Finansal Krizin Anatomisi

Krizleri ortaya çıkaran birçok neden bulunmaktadır. Krizlerin nedeni finansal nitelikte olabileceği gibi reel sektör ile ilgili de olabilmektedir. Son küresel kriz, finansal nitelikli bir kriz olup Amerika Birleşik Devletleri’nde mortgage kredilerinin ödenmemesiyle bankacılık sektöründe patlak vermiştir.

2000’li yıllarda ABD’de faiz oranlarının düşük olması ve alt gelir grubundaki (subprime) insanların konut edinmeleri için vergi avantajları gibi birtakım kolaylıkların getirilmesi, konut edinmek isteyen bu insanların kredi taleplerini artırmıştır. Kredi talebinin artmasıyla bankacılık sektörü özenli kredi politikasından uzaklaşarak, geliri ve ödeme gücü yüksek kişilere verilen krediler (prime mortgage krediler) yerine alt gelir gruplarındaki ödeme gücü düşük insanlara verilen kredilere (subprime mortgage krediler) yönelmiştir (Civriz, 2009: 4). Dolayısıyla likidite bolluğu yaşayan bankalar, kredi almak isteyen alt gelir grubundaki insanların mali analizlerini yeterince yapmadan teminat karşılığı ipotekli konut kredisi kullandırmışlardır. 2007 Eylül ayı itibarıyla ipotekli konut piyasasında, Hope Now ortaklıklarında 33,3 Milyon adet ipotekli konut sözleşmesi kayıtlı olduğu, İpotekli Satış Bankalar Birliği (Mortgage Bankers Association of America, MBA) tarafından 53,4 Milyon ipotekli sözleşme yapıldığı belirtilmektedir (Narin ve Özer, 2010: 1092).

Subprime gruptaki insanlara verilen kredilerde genel itibarıyla ilk 2 yıl sabit faiz ödemeli, geri kalan yıllarda ise piyasa faiz oranlarına endeksli faiz oranı uygulanmaktaydı (Korkmaz ve Tay, 2010: 5). Bu süreçte konuta yönelik talebin artması fiyat endekslerinin artmasına yani enflasyonun artmasına neden olmuştur. Amerikan Merkez Bankası (FED) enflasyonla mücadele etmek amacıyla faiz oranlarını yükseltme kararı almış ve 2007 yılının başına gelindiğinde faiz oranları %1.1’den %5’e yükselmiştir. Faiz oranlarında meydana gelen artış değişken faizli mortgage kredilerini ödenmesinde

sıkıntılara neden olmanın yanında, mortgage kredilerine ve krediler vasıtasıyla alınan evlere olan talebi azaltmıştır. Dolayısıyla ev fiyatları düşmeye başlamıştır. Kredi borçlarını ödemekte zorlanan insanlar kredi borcunu ödemek için evlerini satmak ve hatta kâra geçmek gibi düşüncelere sahiptirler. Ancak konut satış fiyatlarının kredi verilen seviyeden aşağıya düşmesinden dolayı bu mümkün gözükmemektedir. Bu durumda mortgage kredisi ile ev alan alt gelir grubundaki insanların kredi borçlarını ödeyemez duruma gelmesi bankaların ellerindeki hacizli konut sayısında patlamaya neden olmuş ve bankaların ellerindeki hacizli konutları piyasaya arz etmesi konut fiyatlarını daha da düşürmüştür (Civriz, 2009: 5). Böylece küresel finansal krizin fitili ateşlenmiştir.

Bankacılık sektöründe patlak veren kriz peki küresel boyuta nasıl ulaştı? Bunun en önemli nedeni “menkul kıymetleştirme” olduğu söylenebilir. Menkul kıymetleştirme, likit olmayan aktiflerin ihraç edilebilecek ve sermaye piyasalarında alıp satılabilecek menkul kıymete dönüştürülmesidir. Bu tür aktifler arasında ikametgâh amaçlı ipotekler, otomobil kredileri, kredi kartı alacakları ve kira ödemeleri yer almaktadır (Alptekin, 2009: 11). Krize götüren süreçte menkul kıymetleştirme; dolaşım kabiliyeti olmayan finansal kontratlarla dolaşım kabiliyeti kazandırılması olarak görülmektedir (Korkmaz ve Tay, 2010: 5). Nitekim FED Eski Başkanı Greenspan krizin sadece kredilerden kaynaklanmadığı, asıl nedenin bu kredilerin paketlenerek tekrar satılması olduğunu ifade etmiştir (Alantar, 2008: 3). Söz konusu süreç şöyle işlemektedir; mortgage kredisi veren banka vermiş olduğu kredilerin geri ödemelerini menkul kıymetleştirerek başka bir bankaya satmaktadır. Böylece banka nakit sağlamakta ve bu nakiti tekrar kredi olarak verebilmektedir. Kredi dosyasını alan banka da bu dosyayı başka bankaya satmakta, belki bir kredi dosyası 30-40 banka dolaşmakta ve böylece 30-40 tane bankanın bilançosunu şişirmektedir. Bu durum mali sistemi kırılğan hale getirmekte ve bir ipotekli kredi ödenmediği takdirde zincirleme olarak birçok bankayı etkilemektedir. Dolayısıyla dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren söz konusu bankalar bu durumdan etkilenmiş, hatta kimileri iflaslarını açıklamışlardır. Böylece bankacılık sektöründe mortgage kredilerinin ödenemez hale gelmesiyle patlak veren finansal kriz küresel boyuta taşınmaya başlamıştır.

Küresel krizin bankacılık sektöründe ortaya çıkmasının sorumlularından birisi de hiç şüphesiz kredi derecelendirme kuruluşlarıdır. Bankalara ve diğer mali kuruluşlara notlar veren kredi derecelendirme kuruluşları krizi öngörememiş, ancak kriz başladıktan sonra söz konusu bankaların notlarını düşürmeye başlamıştır. Söz konusu kuruluşların sağlıklı, etkin ve tarafsız çalışmamasının nedeni ise kredi derecelendirmesi yapmakta oldukları bankalar tarafından finanse edilmeleri olarak görülmektedir.

Küresel finansal krizin diğer bir nedeni de şeffaflık sorunu olarak görülmektedir. ABD’de son zamanlarda forward, futures, swap gibi birçok finansal araç ortaya çıkmıştır. Yatırımcıların her gün yenileri eklenen bu

finansal araçlar hakkında bilgiden yoksun olmaları bir şeffaflık sorununu doğurmuştur. Türev ürün olarak nitelendirilen, yani getirisi başka bir değer getirisine bağlı olan, gerçekte değeri olmayan bu sözleşmeler firmaların bilançolarında ne olduğu tam olarak bilinmeyen patlamaya hazır bir bomba olarak yer almışlardır.

Muhasebe kural ve standartlarına uygun görünen, fakat işletmelerin iktisadi/mali/finansal gerçeklerini yansıtmaktan uzak bir şekilde hazırlanan finansal raporların üstelik denetimden geçmiş olması krizin adının biraz da “muhasebe” konulmasını zorlayan bir durum olarak görülmektedir (Can, 2010: 25). Dolayısıyla, muhasebede kullanılan kural, ilke, standart, mevzuat, yöntem ve politikaların sorgulanması gerektiği literatürde dile getirilmeye başlanmıştır. Çünkü krizi doğuran olaylar muhasebe kurallarına uygun gözükmemekte ve denetimlerde de bir sorun oluşturmamaktaydı. Bu bağlamda çalışmanın amacına uygun olarak küresel finansal krizin muhasebe temelli nedenleri üzerinde durmak uygun olacaktır.

III. Küresel Finansal Krizin Muhasebe Temelli Nedenleri

Küresel finansal krizin nedenlerine muhasebe boyutundan bakıldığında, finansal krize neden olan muhasebe temelli nedenlerin muhasebede kullanılmaya, istismara ve oynanmaya müsait “muhasebede mayınlı alanlar” olarak nitelendirilen (Manisalı Darman, 2004: 7) alanların olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Söz konusu mayınlı alanlarda yapılan çeşitli muhasebe hile ve oyunları yatırımcılar kandırıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda küresel finansal krizin muhasebe temelli nedenleri özetle şöyle sıralanabilir (Can, 2010:26):

1. Muhasebenin temel ilke, kural ve kavramlarından uzaklaşma,
2. Muhasebe standartları ve standartları düzenleyen kurumların tam bağımsız olamamaları,
3. Yaratıcı muhasebe uygulamaları,
4. Şeffaflık sorunu ve gerçeği yansıtmayan finansal raporlar,
5. Gerçeğe uygun değer ile değerlendirme,
6. Denetimdeki başarısızlıklar ve yanıltıcı denetim raporları.

Küresel finansal krizin muhasebeden kaynaklanan nedenleri özet bir şekilde yukarıda sıralandı. Söz konusu nedenler kısaca aşağıda açıklanacaktır.

A. Muhasebenin Temel İlke, Kural ve Kavramlarından Uzaklaşma

Muhasebenin organizasyonunda ve uygulamaların yürütülmesinde bütün işlemler belli ilke, kural ve kavramlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Küresel finansal krizin temel nedeninin söz konusu ilke, kural ve kavramlara uymama olduğu düşünülmektedir. TÜRMOB Eski Genel Başkanı Masum Türker’in (2009) küresel krizle ilgili yaptığı bir değerlendirme konuşmasında, krizin temelinde muhasebe ilkelerine uymamanın yer aldığı ve çözümün muhasebe içinde aranması gerektiği şeklindedir (Can, 2010: 27).

Muhasebe temel kavramlarından uzaklaşmanın küresel finansal krizin nedeni olması durumunu birkaç örnekle açıklamak konunun anlaşılabilirliği açısından yerinde olacaktır. Muhasebenin temel kavramlarından birisi sosyal sorumluluk kavramıdır. Bu kavram; muhasebe uygulamalarında ve muhasebe raporlarının alınmasında sadece bir grubun değil tüm toplum çıkarlarının gözetilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak küresel finansal krize giden yolda birçok işletme hileli finansal raporlama yoluyla yatırımcıları, kreditorleri, devleti, toplumu vs. kandırdığı görülmüştür. Dolayısıyla sosyal sorumluluk kavramından uzaklaşma krize giden yolu açmıştır. Yine türev ürün ve hedge fon olarak nitelendirilen çok az insanın bilgi sahibi olduğu finansal enstrümanların kullanılması suretiyle tam açıklama kavramından, piyasa değeri ile değerlendirme yönteminin kullanılmasıyla maliyet esası kavramından, yanıltıcı finansal raporlar düzenlenmesiyle tam açıklama ve tarafsızlık kavramından uzaklaşmıştır.

B. Muhasebe Standartları ve Standartları Düzenleyen Kurumların Tam Bağımsız Olamamaları

Şirketler, vergi ödememek amacıyla aktiflerini ve kârlarını olduğundan düşük gösterebilir veya vergi ödemediği kaçmanın mümkün olmadığı durumlarda vergiyi erteleyebilir. Bu şekilde vergiyi az ödemiş veya vergiyi ötelemiş olurlar. Bazı işletmeler de kredi bulmak veya hisse senedi satışı gibi yollarla sermayelerini artırmak gibi amaçlarından dolayı aktiflerini ve kârlarını olduğundan yüksek göstermek eğilimindedirler. İlginç olanı yapılan bütün işlemlerin muhasebe kural ve standartlarına uygun olarak yapılıyor olmasıdır (Can, 2010: 29). Kısaca yaratıcı muhasebe uygulamaları olarak bilinen bu tür uygulamaların muhasebe kurallarına ve standartlarına uygun olarak yapılıyor olması söz konusu kural ve standartlarda problemin olduğu şeklinde eleştirilere neden olmaktadır. Dolayısıyla küresel krizin ardından muhasebe standartları ve standartları düzenleyen kurumlar sorgulanmaya başlanmıştır (Yılmaz, 2009: 6). Finans kurumlarının IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) ve FASB (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) üzerinde bir etkisinin olup olmadığı ve bu kurumların işleyişleri önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir (Arnold, 2009: 803-809; akt. Can, 2010: 28).

C. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe; ilke ve kurallar, değerlendirme ölçüleri ve muhasebe uygulamalarına yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak, finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunulmasını değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümünü ifade etmektedir (Saltoğlu, 2003: 108). Yani mali tablo kullanıcılarına sunulan finansal tabloların olduğundan farklı olarak göstermek için yapılan her türlü makyajlama işlemidir. Yaratıcı muhasebe hileli finansal raporlamada bir araç

olarak kullanılmaktadır. Yaratıcı muhasebenin muhasebe hilesinden farkı, yapılan işlemlerin muhasebe kurallarına uygun olarak yapılmasıdır (Çıtak, 2009: 86).

Muhasebe uygulamalarında bazen uygulayıcının karşısına yaptığı uygulama ile ilgili olarak birden fazla yöntem, teknik veya seçenek çıkabilmektedir. Bu seçenekler muhasebe kuralları tarafından tanınır ve istenilenin seçilmesi konusunda esneklik bulunmaktadır. Örneğin; amortisman ayırma yöntemlerinden birisini seçmek işletmeye bırakılmıştır. Yaratıcı muhasebe, muhasebe kuralları tarafından tanınan seçenek ve esnekliklerin sadece belli bir zümrenin lehine sonuçlanacak şekilde kullanılmasıdır.

2008 yılında iflas etmeden önce General Motors (GM)'un 2006 yılının ilk çeyreğinde 3 Milyar USD zararını yaratıcı muhasebe uygulamalarını kullanarak 1 Milyar USD kâr olarak açıklamıştır. Yine 2008'de 30,6 Milyar USD zarar etmesine rağmen yine aynı yöntemlerle 16,8 Milyar USD zarar açıklaması, yaratıcı muhasebe uygulamaları ile işletmenin kâr veya zararı ile nasıl oynanabileceğini göstermesi açısından önemlidir (Can, 2010: 31).

Küresel finansal krizin şartlarının olgunlaşması aşamasında birçok firma hileli finansal raporlamanın bir aracı olarak yaratıcı muhasebeyi kullandığı görülmektedir. Bu tür uygulamalar ile birçok yatırımcıya, kredi kuruluşlarına, devlete ve topluma bilgiler gerçekten saptırılarak, özünden uzaklaştırılarak sunulduğu bilinmektedir.

D. Şeffaflık Sorunu ve Gerçeği Yansıtmayan Finansal Tablolar

Şeffaflık denilince ilk akla gelen isim “kibrit kralı” olarak bilinen, son zamanlarda “titan” olarak ortaya çıkan “kastelli sistemi” diye bildiğimiz sistemin kurucusu İsveçli Ivar Kreuger'dir. Kreuger, “Şirketimizin durumu harika gidiyor” diye bilanço uydurup, şirketinin yeni hisse senetlerini yüksek fiyatla halka satması ile tanınmaktadır. Şeffaflık ile adının anılmasının sebebi, Amerikan sermaye piyasalarında şirket hesaplarına ilişkin düzenlemelerin onun halka açık şirketlerde yaptığı hileler dikkate alınarak tasarlanmış olmasıdır. Amerikan Saturday Evening Post gazetesinin Kreuger'e başarısının sırrını sorduğunda cevabı; “gizlilik ve hatta daha çok gizlilik” şeklinde olmuştur (Sak, 2008).

Küresel finansal krizin öncesi incelendiğinde işletmelerin bilançolarında finansal tablo kullanıcılarının tam olarak anlayamadığı türev ürün olarak nitelendirilen forward, futures, swap gibi sözleşmeler ile hedge fonların önemli miktarda bulunması ve finansal tabloların bazı yöntemlerle gerçek durumu yansıtmayacak şekilde şişirilmesi önemli bir şeffaflık problemi olarak görülmekteydi. Muhasebenin temel kavramlarından tam açıklama, tarafsızlık ve önemlilik kavramlarıyla da bağdaşmayan bu tür uygulamalar krizi doğuran önemli nedenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Yatırımcıların finansal tablolarına bakarak ve güvenerek yatırım yaptığı büyük işletmelerin umulmadık bir anda iflaslarını açıklamaları yatırım

yapanların yatırım yaptığı işletme hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Küresel krizde, şeffaf olmayan ve yanıltıcı finansal tablolara bakarak yatırım yapan kişi ve kurumlar büyük zararlar görmüştür.

E. Gerçeğe Uygun Değer İle Değerleme

Son zamanlarda ve özellikle Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS) uygulamaya başlanmasıyla birlikte değerlendirme yöntemlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Maliyet değeri ile değerlendirme yerine piyasa fiyatını esas alan gerçeğe uygun değer ile değerlendirme yöntemi uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Makul değer olarak da bilinen gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutarı ifade etmektedir. Yani bilançosunun değerlemesinde ölçüt olarak piyasa değerinin dikkate alınmasıdır.

Finansal tabloların temel amacı, finansal tablo kullanıcılarına karar vermelerinde yardımcı olacak bilgileri sunmaktır. Dolayısıyla tablolarda verilen rakamların mümkün olduğunca gerçekleri yansıtması istenmektedir. Bazı yazarlar tarafından maliyet değeri ile değerlemenin gerçeği yansıtmadığı ileri sürülmüştür. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı da bu istek ve kaygılar sonucu ortaya çıkmıştır (Şimga Mugan, 2008: 4). UFRS incelendiğinde standartların çoğu yerinde değerlendirme ölçütü olarak tamamen veya kısmen uygulanan gerçeğe uygun değer belirlenmesinde kullanılacak yöntemler şunlardan oluşmaktadır (Deran ve Aktaş, 2006: 160-161):

1. Öncelikle söz konusu varlık ve yükümlülüğün piyasa fiyatı esas alınır,
2. Varlık ve yükümlülüğe ilişkin piyasa fiyatına ulaşılamıyorsa, benzer kalemlerin piyasa fiyatı esas alınır,
3. Piyasa fiyatlarının güvenilir olmaması durumunda ise gerçeğe uygun değer; net bugünkü değer, opsiyon fiyatlaması ve buna benzer yöntemler kullanılarak belirlenir.

Gerçeğe uygun değer ile değerlendirme öznel değerlendirmelere ve taraflı davranmaya müsait olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, muhasebenin temel kavramlarından ihtiyatlılık ve maliyet esası kavramına da aykırı olduğu açıktır. 1929 Ekonomik Buhran'ından sonra kurulan SEC, piyasa değeri ile değerlemeyi "denenmemesi gereken bir yöntem" olarak nitelendirmiştir (Zeff, 2007: 49-62, akt. Can, 2010: 37).

Küresel krizde en çok eleştirilen muhasebe uygulaması gerçeğe uygun değer ile değerlendirme olmuş, hatta söz konusu yöntemin yasaklanması konusunda çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bugün getirilen önerilerden biri de SEC'in 1936 yılında da düzenlediği gibi, maliyet esası yöntemine göre oluşturulan finansal tabloların, tablo ekinde güncel değerlerinin sunulmasıdır (Yılmaz, 2009:6). Ancak finansal tabloların kullanıcılarına güncel bilgileri verme amacı ve tablo eklerinde sunulan bilgilerin ise tablo kullanıcılarının dikkatinden kaçma ihtimali birlikte değerlendirildiğinde finansal tabloların güncel değerler

ile oluşturulması ve maliyet değerlerinin tablo eklerinde yer alması daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Burada ifade edilmesinde yarar olacağı düşünülen bir diğer husus da şudur ki; muhasebenin temel görevi bilgi vermektir. Dolayısıyla muhasebenin verdiği bilginin güncel ve güvenilir olması istenmektedir. Gerçeğe uygun değer ile değerlendirme bünyesinde bir öznellik barındırır da finansal tablolardaki rakamların gerçeğe yakın olmasına imkân sağlamaktadır. Buradaki esneklik dayanak noktası alınarak muhasebeyi ve kurallarını suçlamak yersizdir. Hiç kuşkusuz suçlanması gereken muhasebedeki esnekliği kendi menfaatleri doğrultusunda kullananlardır.

F. Denetimdeki Başarısızlıklar ve Yanıltıcı Denetim Raporları

Yatırım yapmak isteyen kişi ve kurumlar, yatırım kararlarını verirken, firmaların finansal tablolarını inceleyerek vermektedirler. Dolayısıyla yatırımcılar açısından yatırım yapılacak firmanın finansal tablolarının denetlenmiş olması, yatırım yapılacak şirkete kuşku ile bakılmayı azaltmaktadır.

Denetim; iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden saptanmış ölçütlere (muhasebe ilke, esas, kavram, kural, mevzuat ve standartlara) uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsız bir şekilde kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Kaval, 2008: 3). Denetim sürecini yürüten ve yönetenler bağımsız denetim şirketleridir. Aslında krizin bu derece fazla hissedilmesinin ve küresel boyuta ulaşmasının sorumlularından birisi olarak da bağımsız denetim şirketleri görülmektedir. Gerçek durumu yansıtmayan yanıltıcı finansal tabloların denetim şirketleri tarafından denetlenerek söz konusu finansal tabloların yanıltıcı olmadığını onaylanması bir denetim zafiyetinin olduğunu göstermektedir. Zira finansal krizlerle birlikte batan büyük şirketler incelendiğinde hepsinin finansal raporlarının denetimden geçtiği ve denetim raporlarının olumlu görüşlere sahip olduğu görülebilecektir (Can, 2010: 39).

Sonuç olarak, belli kişi veya grupların menfaati doğrultusunda kullanılmaya, suiistimale ve oynanmaya müsait, “muhasebede mayınlı alanlar” olarak nitelendirilen (Manisalı Darman, 2004: 7) alanlardan yukarıda bahsedildi. Küresel finansal krizde olağan şüpheli olarak görülen muhasebe ve kurallarının yanında gözden kaçırılmaması gereken şüpheli ise hiç kuşkusuz bu kuralları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanan yöneticiler olduğu söylenebilir. Zira söz konusu üst düzey yöneticilerin (CEO, CFO, CHRO, CIO vs) teşvik sistemi gereği kârların şişirilmesi veya zararların gizlenmesi menfaatlerine uymaktadır.

Küresel krizin ertesinde birçok büyük şirket batarken, yöneticiler açıklanan kâr üzerinden primlerini almaya devam etmişlerdir. Söz konusu süreçte ABD’de birçok firma rekor zarar açıklarken ve hükümet firmaların

batmaması için yardım paketleri, kurtarma planları hazırlamakla uğraşırken, üst düzey yöneticilerin aldıkları milyon dolarlık ikramiyeler kamu vicdanında derin yaralar açmıştır.

CEO'ların krizin en önemli aktörü olmalarına rağmen krizden hiçbir zarar görmeden çıkmaları ve bunun yanında milyon dolarlık tazminatlar almalarını sağlayan teşvik sistemi sorgulanmaya başlanmış ve bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda CEO'ların teşvik sistemi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

IV. Üst Düzey Yöneticilerin Teşvik Sistemi

Tepe yöneticilerin çok kazanma hırsı ve teşvik sistemlerinin risk almalarına rağmen kendilerinin zarar görmesini önleyecek şekilde tasarlanması CEO'ların kendi menfaatleri doğrultusunda kararlar almalarına neden olmuştur. Söz konusu yöneticilerin teşvik sistemi incelendiğinde yöneticilerin ücretlerini 5 başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar (Akçasoy, 2008):

1. Baz ücret: aylık maaş,
2. Yan faydalar: şirket arabası ve şoförü, mobil şirket iletişim aracı ve bağlantıları, şirket bilgisayarları, sağlık sigortası, periyodik sağlık kontrolleri, mesleki dernek üyeliği aidatları, özel kulüp aidat ödemeleri, ev kirası, çocuklarının özel eğitim giderleri, taşınma giderleri, yabancı dil eğitimi giderleri vs,
3. Kısa dönemli özendiriciler: yıllık performans primleri,
4. Uzun dönemli özendiriciler: özel emeklilik planları, hayat sigortası, hisse senedi sahibi olma seçenekleri, uzun dönem performans primleri,
5. Altın paraşüt (golden parachute).

CEO'ların ücretleri arasında dikkati çeken altın paraşüttür. Altın paraşüt; tepe yöneticilerin şirketin iflası, devredilmesi veya başka bir sebeple işten çıkarılmasında, yöneticiye ödenecek olan yüklü tazminatı ifade etmektedir. Dolayısıyla kısa dönem özendiricileri (yıllık performans primlerini) almak için çok büyük riskler alan tepe yöneticisi şirketini tehlikeli mecalara çekmekte ve bundan hiç çekinmemektedir. Çünkü şirket batarken kendisini kurtaracak bir altın paraşütü bulunmaktadır. Bu durum CEO'ların yıllık performans primlerini almak için çok büyük riskleri almalarına neden olmuştur ve küresel krizin en önemli sebebi olarak görülmektedir.

Altın paraşüt sistemine ilk ciddi anlamda tepki dönemin ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'den gelmiştir. Krizi önlemek için hazırlanan 700 Milyarlık kurtarma paketi görüşmelerinde söz alan Pelosi tepkisini "Mali sorumsuzlukla, ekonomide her şey mubah zihniyeti birleşti ve bugün bulunduğumuz noktaya geldik. Yani düzenleme yok, denetim yok, disiplin yok. Ve eğer çakılırsanız, vergiyi ödeyen vatandaşların paralarıyla size altın bir paraşüt veriliyor" sözleriyle ifade etmiştir. Pelosi'den sonra dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy de Eylül 2008'de yaptığı konuşmasında, krizin sorumlusu olarak CEO'ları göstermiştir. Bunun yanında,

yöneticilerin yaptıkları yanlışlardan sonra altın paraşütle kaçamamaları, yönetici ücretlerinin uzun dönemli performanslarına göre belirlenmesi ve sorumluların para cezasına çaptırılması gerektiğini ifade etmiştir. ABD başkanı Barack Obama ise CEO'ların devlet yardımı talep etmelerine rağmen yıllık 20 Milyon doları bulan maaşlarından feragat etmemelerini arsızlık olarak değerlendirmiştir (Kahyaoğlu, 2009).

ABD'de sigorta şirketi AIG devletten 173 Milyar dolar yardım aldıktan sonra yöneticilerine, aldığı yardımın 165 Milyon dolarını ikramiye olarak dağıtmıştır (Donmoyer ve Litvan, 2009). Yine 700 Milyar dolarlık kurtarma paketinden faydalanan bankaların 2007 yılı sonu itibariyle üst düzey yöneticilerine maaş ve emeklilik ikramiyesi dâhil 40 Milyar dolar borçlarının olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanında CEO'ların "altın tabut" kavramı ile öldükten sonra bile yakınlarını korumayı amaçlayan birtakım maddeleri sözleşmelerine koydurmaları, CEO'lara verilen tepkinin haklılığı açısından önem arz etmektedir (Kahyaoğlu, 2009).

CEO'ların teşvik sisteminin kendileri dışında herkes için problemli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla teşvik sisteminde ciddi anlamda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. ABD'de Sorunlu Varlıkları Kurtarma Programı (TARP) kapsamında yardımdan yararlanan bankaların üst düzey yöneticilerine yönelik bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Buna benzer düzenlemeler genişletilerek tüm toplumun çıkarlarını gözetici kurallar yasal zemine oturtulması gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde şirketlerin aşırı büyümesi ve küresel arenada faaliyet göstermesiyle birlikte şirketlerdeki yönetimin profesyonel kişiler tarafından yapılması zorunluluğu doğmuştur. Bu durum ise genellikle şirketin sahip veya sahipleri ile şirketin yöneticisinin farklı kişiler olması demektir. Dolayısıyla şirketin yöneticisinin kararlarını, şirketin sahibi veya sahiplerinin, çalışanlarının, kredi kuruluşlarının, devletin ve tüm toplumun çıkarlarını gözetecek şekilde alması, yöneticinin sağlıklı bir ücret sistemiyle çalışmasının yanında şirkette bir "kurumsal yönetim" anlayışının yerleşmiş olmasına bağlıdır.

Son küresel finansal krizin çıkışının yönetimle ilgili olması, günümüzde kurumsal yönetim kavramını daha önemli hale getirmiştir. Bu bağlamda, küresel krizi doğuran nedenleri önleyici bir unsur olarak görülen kurumsal yönetim kavramını açıklamak ve önemine değinmek yerinde olacaktır.

V. Kurumsal Yönetim ve Önemi

1990'lı yıllarda ortaya çıkan Kurumsal Yönetim (corporate governance) kavramı 2000'li yılların başlarında yönetimde gözlenen suiistimaller sonucu yaşanan finansal krizler ile yoğun bir şekilde üzerinde durulmaya ve tartışılmaya başlamıştır. Özellikle ABD'de Enron, WorldCom, Adelphia, Xerox, Tyco ve Avrupa'da Parmalat şirketlerinde meydana gelen yönetim kaynaklı muhasebe skandalları ile üst düzey yöneticilerin baş aktör olarak

görüldüğü son küresel finansal kriz, kurumsal yönetim anlayışını daha da önemli hale getirmiştir.

Büyük yönetici zafiyetlerinin yaşandığı şirketlerin neden olduğu küresel krizler ile birçok kişi zarar görmüştür. İtalya merkezli beş kıtada 30 ülkede faaliyet gösteren süt üreticisi Parmalat şirketinin iflası bu duruma örnek olarak verilebilir. Çünkü Parmalat'ın yaptığı muhasebe hileleri sonucu istifasını açıklamasıyla; hissedarların yatırımları buhar olmuş, dünyanın çeşitli yerlerindeki kreditorler alacaklarını tahsil edememiş, ABD'de şirketin menkul kıymetlerine yatırım yapan hayat sigortası şirketleri zarar etmiş, Parmalat ile ilişkisi olan Citibank, JP Morgan Chase, Merrill Lynch, Deutsche Bank gibi tüm bankalar skandaldan etkilenmiş ve bunun yanında şirketin Brezilya'daki iştirakine süt veren 10.000 çiftçi mağdur olmuştur (Manisalı Darman, 2004: 9). Dolayısıyla özünde şirketlerin hissedarlarına ve diğer menfaat sahiplerine en yüksek yarar sağlayacak şekilde yönetilmelerini amaçlayan (Aktan, 2011: 134) kurumsal yönetim anlayışı şirketler tarafından uygulanması gerekmektedir.

Kurumsal yönetim, şirket ortakları dâhil olmak üzere tüm menfaat sahiplerinin haklarının korunmasını ve bu çerçevede söz konusu menfaat grupları arasındaki ilişkilerin bazı kurullarla düzenlenmesini hedefleyen bir kavramdır (McDonough, 2002: 1). Kurumsal yönetimin temel amacı, işletmelerin etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayacak bir yapı kurmak ve paydaşların ihtiyaçlarının karşılanmasını kolaylaştıracak bir sistem oluşturmak olarak ifade edilebilir (Anand, 2008: 87).

Kurumsal yönetimin ulusal ve uluslararası alanda kabul görmüş; eşitlik, sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik olarak adlandırılan dört temel unsuru bulunmaktadır. Küresel krizin en önemli sebebi olarak görülen CEO'ların kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini önlemesi açısından kurumsal yönetimin unsurları önem taşımaktadır. Bu bağlamda söz konusu unsurları açıklamak yerinde olacaktır (SPK, 2005: 3):

- i. *Eşitlik*: Şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinde, pay ve menfaat sahiplerine eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder.
- ii. *Şeffaflık*: Ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulması demektir.
- iii. *Hesap Verebilirlik*: Yönetim kurulu üyelerinin pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğunu ifade etmektedir.
- iv. *Sorumluluk*: Şirket yönetiminin şirket adına yaptığı tüm faaliyetlerinin mevzuata, esas sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğunu ve bunun denetlenmesi demektir.

Bilindiği üzere küresel finansal krizin temelinde üst düzey yöneticilerin sadece kendi menfaatlerini düşünmesi kurumsal yönetimin eşitlik ilkesine, çeşitli

yaratıcı muhasebe uygulamaları ile işletmenin gerçek durumunu gizlemeleri şeffaflık ilkesine, denetim ve kontrolden uzak durmaları hesap verebilirlik ilkesine, menfaatleri nedeniyle mevzuata, sözleşmeye vs düzenlemelere aykırı kararlar almaları sorumluluk ilkesine aykırı bulunmaktadır. Dolayısıyla CEO'ların bu tür keyfi ve menfaatine uygun tavırlarını önlemesi açısından işletmelerde kurumsal yönetim anlayışının yerleşmesi önem taşımaktadır.

Son 10-15 yılda meydana gelen şirket skandalları ve finansal krizler ile birlikte ülkeler kurumsal yönetim alanında önemli düzenlemeler yapmışlardır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından üye ve üye olmayan ülkelere yol gösterici olması açısından kurumsal yönetim ilkeleri yayınlanması kurumsal yönetim ile ilgili çalışmaların başında gelmektedir. Ayrıca, kamuyu aydınlatma ve şeffaflığın sağlanması bağlamında ABD 2002 yılında kabul edilen Sarbanes-Oxley Yasası ile Almanya'da 2003 yılında uygulamaya konulan Alman 10 Adım Programı (Elitaş ve Elitaş, 2010: 5-7) kurumsal yönetimin uygulanması açısından önemli düzenlemelerdir.

Türkiye'de kurumsal yönetim ile ilgili ilk çalışma Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) çatısı altında oluşturulan Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu tarafından yapılmıştır. Söz konusu grup 2002 yılında "Kurumsal Yönetim – En İyi Uygulama Kodu" çalışmasını yayınlamıştır. Ayrıca kurumsal yönetim anlayışının yaygınlaşması amacıyla 2003 yılında Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) kurulmuştur. Daha sonra 2003 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), kurumsal yönetim ilkelerini halka açık şirketler için tavsiye niteliğinde yayınlamıştır. Bunların yanında İMKB tarafından 31.08.2007 tarihinden itibaren kurumsal yönetim ilkelerini uygulayan işletmelerin dâhil olacağı Kurumsal Yönetim Endeksi'nin hesaplanmaya başlanması önemli gelişmeler arasındadır (Pamukçu, 2011: 137).

Küresel krizin başlıca nedeninin üst yöneticilerin sorumsuz davranışları ve sadece kendi menfaatlerini düşünerek hareket etmeleri olduğu buraya kadar açıklandı. Ancak burada krizin tek sorumlusu olarak tepe yöneticileri tutmak yanlış olacaktır. Krizin ikinci önemli sorumlusu olarak üst yöneticilerin emellerine alet olan ve mesleki etik değerlere aykırı eylemlerde bulunan muhasebe meslek mensupları olduğu söylenebilir. Kriz sürecinde batan büyük işletmelerin çoğunda az veya çok kurumsal yönetim yapısı mevcuttu. Krizin sebebi işletmelerde kurumsal yönetim anlayışının tam yerleşmemesinden ziyade problemin etik değerlere riayet edilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla, kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi üst yöneticileri sorumlu davranmaya iteceği düşünülürken muhasebe mesleğinde de mesleki etik değerlere riayet edilmesi muhasebe meslek mensuplarını sorumlu davranmaya zorlayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda muhasebe meslek etiğine değinmek yerinde olacaktır.

VI. Muhasebe Meslek Etiği ve Önemi

Etik; birey, toplum ve kurumlar açısından neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda moral, görev ve zorunluluk belirleyen bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Koontz ve Weihrich, 1988:611). Başka bir ifadeyle etik; bir bireyin ya da grubun davranışlarında neyin doğru neyin yanlış olduğuyla ilgili moral, ilke ve değerler bütünüdür (Daft, 1994:151). Tanımlardan da anlaşıldığı üzere, etik, birey veya grubun yanlış veya doğrunun belirlenmesini sağlayan ve bu doğrultuda davranışlara yöneten değerler bütünüdür. Dolayısıyla, her birey ve bireylerin oluşturduğu her örgütün doğru ve yanlış seçmede önünde rehber olabilecek bazı etik değerler mevcuttur. Bu bağlamda birer örgüt olan her meslek grubunun da mesleğinin özelliklerini içeren bir etik ilkeleri bulunmakta olup genel olarak bu değerlere “meslek etiği” denilmektedir. Meslek etiği, bir mesleğin icrası esnasında toplum yararı gözetilerek uyulması gereken davranış kuralları olarak tanımlanabilmektedir. Meslek etiğinin en önemli özelliği, dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekli olmasıdır (Aymankuy ve Sarıoğlan, 2005:28).

Meslek etiği, bütün mesleklerde önemli bir yere sahiptir. Ancak muhasebe mesleğinde, meslek etiği daha önemli hale gelmektedir. Çünkü bir bilgi sistemi olan muhasebenin sunduğu bilgiden birçok kişi (yatırımcılar, kreditorler, devlet, işletme sahipleri vs) yararlanmakta ve dolayısıyla muhasebe meslek mensuplarının etik değerlerden uzaklaşmaları toplumda birçok kesimi etkilemektedir. Muhasebe mesleğinde etik, kanunlara uygun işlemlerin yanı sıra, toplumun güncel değer yargılarına da önem verilerek güvenilir bilgilerin topluma sunulmasını içermektedir (Gül ve Ergün, 2004:57).

Son 20 yılda muhasebe çevrelerinde meslek etiği konusu kayda değer gelişmeler göstermiş ve ulusal ve uluslararası düzeyde bazı kural ve ilkeler belirlenmiştir. Amerikan Bağımsız Kamu Muhasebecileri (AICPA), “mesleki davranış yasalı ilkeleri” ve “mesleki davranış yasalı kuralları” başlıkları altında muhasebe meslek mensupların uyması gereken etik ilke ve kurallar yayınlamıştır. Ayrıca, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu’nun (IFAC) Muhasebeciler İçin Etik Standartlar Kurulu (IESBA) tarafından 2010 yılında “Profesyonel Muhasebeciler İçin Etik Kurallar El Kitabı” isimli bir çalışma yayınlanmıştır. Daha sonra bu çalışma 2011 yılında TÜRMOB tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Söz konusu kitapta profesyonel muhasebecinin uyması gereken temel prensipleri şöyle açıklanmıştır (TÜRMOB, 2011:18):

1. *Dürüstlük*: Meslek mensubunun, bütün mesleki ilişkilerde ve iş ilişkilerinde dürüst ve açık sözlü olması gerektiğini ifade eder.
2. *Tarafsızlık*: Mesleki veya iş yargılamalarında önyargılara, çıkar çatışmalarına yer verilmemesi veya bunun gibi diğer şeylerin gereksiz etkilerine önemsemeyerek bunlara izin verilmemesi gerektiğini açıklar.
3. *Mesleki Yeterlilik ve Gerekli Özen*: Meslek mensubunun, uygulamalar, yasalar ve teknik çerçeve içerisinde güncel gelişmelere bağlı olarak, bir

müşteri veya işverenin doyurucu mesleki hizmet almasını güvence altına almak için gerekli seviyede mesleki bilgi ve beceriye sahip olması gerektiğini açıklar. Ayrıca uygun teknik ve mesleki standartlara uyum içinde olması ve dikkatli hareket etmesi gerektiğini ifade eder.

4. *Gizlilik*: Meslek mensubunun, meslek ve iş ilişkilerinin bir sonucu olarak, elde edilen bilgilerin gizliliğine saygı göstermesi zorunluluğunu ve yasal, mesleki bir hak veya sorumluluk olmadıkça üçüncü kişilere bilgileri aktarmaması gerektiğini açıklar.
5. *Mesleki Davranış*: Meslek mensubunun, konu ile ilgili yasalara ve düzenlemelere uyması ve mesleği gözden düşürecek herhangi bir hareketten kaçınması gerektiğini ifade eder.

Söz konusu çalışmada ayrıca “Serbest Çalışan Profesyonel Muhasebeciler” ve “Bağımlı Çalışan Profesyonel Muhasebeciler” için etik değerleri dikkate alan prensipler yayınlanmıştır.

Ulusal ve Uluslararası kurulların muhasebe meslek etiği ile ilgili çalışmaları son 20 yılda sık sık yaşanan muhasebe skandallarının neden olduğu küresel krizlerin akabinde yoğunlaştığı görülmektedir. Son zamanlarda yaşanan krizlerin muhasebedeki suiistimallerden kaynaklanmasından dolayı, muhasebe mesleğini icra eden kişilerin mesleğini icra ederken ahlaki normlara ve etik değerlere uygun davranması gerektiği önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda son yıllarda, ulusal ve uluslararası kurullar tarafından, muhasebe meslek mensuplarının mesleki eylemlerinde uyması gereken etik kural ve ilkelerin belirlenmesi, sorunun çözümü adına tek başına yeterli değildir. Bunun yanında söz konusu bu kurulların uyulmasının sağlanması ve uyulmadığı takdirde caydırıcı cezaların konulması gerekmektedir. Aksi takdirde belirlenen söz konusu ilke ve esaslar bir şey ifade etmeyecektir.

VII. Sonuç ve Değerlendirme

Günümüzde küreselleşmenin etkisi de düşünülerek, ekonomik kriz, küreselleşme denizinde yüzen ülke ekonomilerinin farklı şiddetlerde mali fırtınalara yakalanması olarak tanımlanabilir (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 53). Dolayısıyla bir mali fırtına çıktığı zaman bir ülkeyi değil söz konusu denizde yüzen bütün ülkeleri, kimini az kimini çok etkilemektedir. Ekonomik krizler bazen finans sektöründe, bazen de reel sektörde ortaya çıkabilmektedir. 2007 yılının ortalarında ABD’de mortgage kredilerinin ödenmemesiyle patlak veren küresel kriz finans sektöründe ortaya çıkmış, daha sonra kriz ortamının oluşturduğu psikoloji ile reel sektöre sıçramıştır.

Küresel finansal kriz veya daha önce yaşanan finansal krizler düşünüldüğünde krizleri doğuran birçok neden bulunmaktadır. Son finansal krizin nedenleri; likidite bolluğu sonucu bankaların yüksek riskli gruplara sağlıklı mali analiz yapmadan konut kredisi vermesi, değişken faiz oranlarıyla dağıtılan konut kredilerinin faiz oranlarının yükselmesi sonucu ödenemez duruma gelmesi, verilen kredi dosyaları dayanak gösterilerek yapılan menkul

kıymetleştirme işlemleri, kredi derecelendirme kuruluşlarının krizi öngörememesinden dolayı tehlike arz eden firmaların notunu düşürmemesi, son zamanlarda çıkan türev ürün ve hedge fon tarzı finansal araçların şeffaflık sorunu oluşturması olarak sayılabilir.

Finansal krizin birçok kişiyi ve devleti etkileyerek küresel boyuta ulaşmasının en önemli nedenlerinden birisi, dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren işletmelerin yanıltıcı finansal raporlarla dünyanın birçok yerindeki finansal tablo kullanıcılarını kandırması olarak görülmektedir. Burada daha da önemli olan nokta finansal tablolarla söylenen bütün yalanların muhasebe mevzuat, kural ve standartlarına uygun olmasıdır. Dolayısıyla söz konusu finansal tablolar denetimden geçmiş ve tabloların doğru söylediğine dair onay alınmıştır. Bu bağlamda krizin aslında bir muhasebe krizi olduğu ifade edilmektedir.

Eğer kriz bir muhasebe krizi ise krizin muhasebe temelli nedenlerinden de bahsedilebilir. Krizin muhasebe temelli nedenleri özetle; muhasebenin temel ilke, kural ve kavramlarından uzaklaşma, muhasebe standartları ve standartları düzenleyen kurumların tam bağımsız olamamaları, yaratıcı muhasebe uygulamaları, şeffaflık ve gerçeği yansıtmayan finansal raporlar, gerçeğe uygun değer ile değerlendirme, denetimdeki başarısızlıklar ve yanıltıcı denetim raporları olarak sayılmaktadır (Can, 2010: 26).

Küresel krizin muhasebe temelli nedenlerinin önlenmesi adına muhasebe kuralları, mevzuatları, yöntemleri ve standartlarının tartışılmaya açılarak düzenlemelere gidilebilir. Fakat burada şunu da ifade etmekte fayda var. Muhasebenin temel görevi bilgi vermektir. Muhasebe bu bilgi vermek görevini ifa ederken bilgi kullanıcılarına en güncel ve güvenilir bilgileri vermesi gerekmektedir. Muhasebenin kuralları belirlenirken bu amacı yerine getirmek için bazı esneklikler bulunabilmektedir. Finansal tablolarda rakamların güncel rakamlarla yer almasını imkân veren ve bunun yanında bünyesinde bir öznelliği barındıran gerçeğe uygun değer ile değerlendirme bu konuya örnek olarak verilebilir. Muhasebede öznellik içeren ve muhasebe uygulamacısının inisiyatifine dayanan bazı suiistimale açık alanların bulunması muhasebenin suçu değil, suç bu alanları kendi menfaatleri doğrultusunda kullananlarıdır.

Krizin muhasebe bağlamında sayılan nedenleri, krizin olağan şüphelisi olarak görülse de, asıl şüphelinin bu kuralları suiistimal eden üst düzey yöneticileri ile bu yöneticilerin kötü emellerine alet olan ve etik dışı davranışlar içerisine giren muhasebe meslek mensupları olduğu ifade edilebilir. Çalışmanın içerisinde ayrıntılı olarak yer verilen CEO'ların ücretlendirme sisteminin yöneticileri kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeye itmesi, muhasebede mayınlı alanlar olarak nitelendirilen (Manisalı Darman, 2004: 7) suiistimale açık alanlarda oynamasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum 2000'li yılların başında Enron, WorldCom, Adelphia, Xerox, Tyco ve Parmalat gibi şirketler ile 2008'deki küresel kriz öncesinde birçok işletmede yöneticiler

tarafından yapılan muhasebe hileleri sonucu birçok şirketin batmasına ve birçok menfaat sahibinin de zarar görmesine neden olmuştur.

Tepe yöneticileri sorumsuz ve sadece kendi menfaatini düşünecek şekilde davranmasını önlemek için, yöneticilerin hakları, sorumlulukları ve ücretlendirme sistemi konusunda bazı yasal düzenlemelerin getirilmesinin yanında şirketlerde bir kurumsal yönetim anlayışının yerleştirilmesi gerekmektedir. Zira kurumsal yönetimin unsurlarını oluşturan; eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, sorumluluk kavramları yöneticilerin tüm paydaş ve menfaat gruplarının çıkarları doğrultusunda hareket etmesini sağlamaktadır.

Diğer bir açıdan krizde batan şirketlerin sorununun sadece kurumsal yönetim anlayışının yerleşmemiş olması değildir. Zira krizde batan şirketler incelendiğinde az ya da çok bir kurumsal yönetim anlayışı mevcuttur. Asıl sorunun etik değerlere riayet etmemeden kaynaklandığı söylenebilir. Hem tepe yöneticiler hem de yöneticilerin emellerine alet olan muhasebe meslek mensupları etik dışı eylemler içerisine girmişlerdir.

Son olarak şirketlerde iyi bir kurumsal yönetim yapısının oluşturulması üst yöneticileri ve muhasebe mesleği etik ilkelerine uyulmasının sağlanması muhasebe meslek mensuplarını sorumlu davranmaya yöneltceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Akçasoy, G. (2008), “Yönetici Ücretleri ve Altın Paraşüt”, YDD E-Bülten, <http://www.ydd.org.tr/bulten/2/makale1.htm>, (Erişim Tarihi: 16.08.2011).
- Aktaş, R. ve Diğerleri (2009), Kriz Ortamında İşletme Yönetimi, TEB Yayınları, İstanbul.
- Alantar, D. (2008); “Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, Maliye ve Finans Yazıları Sayı:81, http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf, (Erişim Tarihi:13.08.2011).
- Alptekin, E. (2009); “Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü”, İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülteni Nisan Sayısı, ss.11-16.
- Anand, S. (2008), Essentials of Corporate Governance, John Wiley & Sons, USA.
- Arıduru, A. (2011), “Kriz Nedir? Ne Değildir”, <http://www.fortune.com.tr/kriznedir.asp>, (Erişim Tarihi: 16.05.2011)
- Arnold, P.J. (2009), “Global Financial Crisis: The Challenge to Accounting Research”, Accounting, Organisation and Society Journal, 34 (6-7): 803-809.
- Aymankuy, Y. ve M. Sarıoğlu (2005), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama”, Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt 8, Sayı 14, ss.23-45.
- Aysan, M. (2010), “Küresel Kriz Muhasebe Kriziydi, Sırada Borç Krizi Var”, Giray Duda'nın Mustafa Aysan ile yaptığı röportaj,

- http://www.iktisatlilar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=344:var&catid=67:duyuruhaber&Itemid=1, (Erişim Tarihi: 13.08.2011).
- Burkart, O. ve V. Coudert (2000); "Currency Crises in the Emerging Economies", Banque de France Bulletin Digest, October 2000, No:82, ss. 21-32.
- Can, A.V. (2010), "Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 97, ss. 21-47.
- Civriz, M. (2009), "Global Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Son Açıklanan Makro Ekonomik Veriler Işığında İncelenmesi", E-Yaklaşım Dergisi, Sayı 201, ss. 1-25.
- Çıtak, N. (2009), "Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır?", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 91, ss. 81-112.
- Deran, A. ve R. Aktaş (2006), "Fair Value Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 2006 (2), ss. 153-166.
- Donmoyer, R.J. ve L. Litvan (2009), "Geithner Vows to Recoup AIG Bonuses as Lawmakers Express Fury", http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a_TbsRunotbQ, (Erişim Tarihi: 17.08.2011).
- Draft, R. L. (1994), Management, The Dreyden Pres, Third Edition, USA.
- Elitaş, C. ve B.L. Elitaş (2010), "Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık Bağlamında Hukuki Düzenlemelerin Yapıları: Sarbanes-Oxley Yasası ve Alman 10 Adım Programının Karşılaştırılması", 7. Uluslararası Muhasebe Konferansı, 14-15 Ekim 2010, İstanbul.
- Gül, K. ve H. Ergün (2004), "Muhasebe Mesleğinde Etik", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 11, ss. 53-78.
- Kahyaoglu, M.B. (2009), "Finans Krizinde Üst Düzey Yöneticilerin Sorumluluğu", Politika Dergisi, <http://politikadergisi.com/makale/finans-krizinde-ust-duzey-yoneticilerin-sorumlulugu>, (Erişim Tarihi: 10.08.2011).
- Karacan, A.İ. (1996), Bankacılık ve Kriz, Finans Dünyası Yayınları, İstanbul.
- Kaval, H. (2008), Muhasebe Denetimi, Gazi Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- Kindleberger, C.P. (2004), Cınnet, Panik ve Çöküş: Mali Krizler Tarihi, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Koontz, H. ve H. Weihrich (1988), Management, McGraw-Hill Book Company, USA.
- Korkmaz, E. ve A. Tay (2010), "Küresel Kriz, Türkiye'ye Etkileri ve Çözüm Önerileri", 28.11.2010 <http://www.esfenderkorkmaz.com/arastirmayazilari/kuresel-kriz-turkiye-ye-etkileri-ve-cozum-onerileri.html>, (Erişim Tarihi: 13.08.2011).
- Kutlay, M. (2009), "Küresel Finansal Krizin Türk Ekonomisine Etkileri: Türkiye'nin Kalkınması Önünde Engel mi, Fırsat mı?", USAK, Uluslar

- arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 12.09.2009, <http://www.usak.org.tr/haber.asp?id=210>, (13.08.2011).
- Manisalı Darman, G. (2004), "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Kurumsal Yönetim Üzerinde Etkileri", 1. Uluslararası Muhasebe Konferansı, 3-5 Kasım 2004. <http://www.cgscenter.org/doc/UFRSNINKURUMSALYONETIMUZERINDEETKILERI.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.08.2011).
- McDonough, W.J. (2002), "Issues in Corporate Governance", Current Issues in Economics and Finance, Federal Reserve Bank of New York, September/October 2002.
- Narin, M. ve A. Özer (2010), "Küresel Krizin Reel Sektör Üzerine Etkileri: Türkiye İmalat Sanayi", Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi 1, Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim, İnönü Üniversitesi, 15-16 Nisan 2010, Malatya, ss. 1089-1122.
- Pamukçu, F. (2011), "Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Nisan/2011: 133-148.
- Sak, G. (2008), "Yoksa Bu Muhasebe Kuralları, Krizi Daha Da Derinleştiriyor mu?", 01.03.2008 tarihli referans gazetesindeki köşe yazısı, <http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi/s/713>, (Erişim Tarihi: 13.08.2011).
- Saltoğlu, M. (2003), "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği", Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı:10, Eylül 2003, ss. 107-116.
- SPK, (2005), "Kurumsal Yönetim İlkeleri", <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf&submenuheader=null>, (Erişim Tarihi: 12.08.2011).
- Şimga Mugan, C. (2008), "Gerçeğe Uygun Değer Kavramı", XII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, 26-30 Kasım 2008, KKTC. http://dosya.izsmmmo.com/documan/tmss_xii_bildiriler/can_simga_mugan.doc, (Erişim Tarihi: 15.08.2011).
- TÜRMOB (2011), "Profesyonel Muhasebeciler İçin Etik Kurallar El Kitabı", TÜRMOB Yayınları, Yayın No: 402, (Çev. Yıldız Öztürk), <http://www.turmobil.org.tr/Arsiv/turmobilwebdb/dosyalar/haber388.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.05.2012).
- Yılmaz, F. (2009), "Finansal Kriz ve Muhasebe: Suçlu Muhasebe Standartları mı?", XIII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, 18-22 Kasım 2009, KKTC.
- Yücel, F. ve H. Kalyoncu (2010), "Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği", Maliye Dergisi, Sayı 159, ss. 53-69.